עין משפט נר מצוה

סו א ב מיי' פ"ו מהל' עירובין הלכה י טור שו"ע א"ח סי' תט סעיף ג:

סז ג מיי' פ"ה מהלכות כלאים הלכה יט:

סח ד מיי' פ"ב מהל' י"ט הלכה ט טור שו"ע א"ח סי' תקיח סעיף ט:

רבינו חננאל

אוקימנא בבור העומד בכרמלית ונתכוון לשבות למעלה, ורבי היא דקאמר כל משום שבות לא גזרו רבנן עליו בין השמשות. נתנו בראש הקנה כו' עד בתלוש ונעוץ. ש"מ דלא התירו בעירוב אלא בתלוש ונעוץ. מכלל דבמחובר לקרקע אסור. כמאן כרבנן דפליגי על ר' ואמרי כל משום שבות גזרו עליו בין השמשות. ואקשינן רישא דתני נתנו באילן אוקימנא לר', סיפא דתני נתנו בראש הקנה שהוא תלוש ונעוץ לרבנן, רישא רבי וסיפא רבנן. אמר רב חסדא אין, רישא רבי וסיפא רבנן. רבינא אמר כולה רבי היא, ובקנה מחובר אמאי לא, גזירה כיון דהוא אינו יכול לנוטחן שמא יקטמנו. ההוא פולמוסא דאתאי לנהרדעא, אמר רב נחמן לתלמידיו פוקו כבשו כבשה באגמא, פי' כיבשו, כופו הקנים שבאגם ותנו עליהן עפר כדי שיהו נוחים לישב עליהן בשבת. והקשו עליו איך אתה מורה לעשות כן, וכי מותר להשתמש בקנים המחוברים לקרקע, והאנן תלוש ונעוץ תנן, תלוש ונעוץ אין מחובר לא. ופריק מתני' בקנים עוזרדין חזקים שהן כמין אילן, ואם יבא (להשוות) [להשתמש] בהן כיון שהן חזקים ואינו יכול לנוטחן וליטול העירוב שעל ראשו, גזירה שמא יקטום. כי קאמינא בקנים דקין (שאין) [שאינן] עוזרדין שהן כמין ירק ונוחים להרכיבם ולנטותם ולא אתי לקוטמן, דהני לאו מין אילן נינהו ולא גזרי בהו רבנן. וכירק נמי דמפריך ליתנהו דהא קשין הן לא מיפרכי לפיכך לא גזרו בהו. והביא ראיה לדבריו ממשנתינו דתנן הקנים מין אילן הם, ותניא הקנים מין ירק הם, קשיין אהדדי. ופריק הא דתני מין אילן בעוזרדין, והא דתניא מין ירק כשאינן עוזרדין. ואסיקנא קידה מין ירק הוא, אבל קידה לבנה מין [אילן] הוא. ויש מי שאמר אלקסט: מתני' נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח כו'. ואקשינן כיון שאין יכול ליטלו הוא במקום אחד ועירוב במקום אחר הוא. אמאי תנן (אין) עירובו עירוב. ופרקינן רב ושמואל דאמ' מתני' של בנין ור' מאיר היא דאמר במס' יום טוב בבית שמלא פירות וסתום פותח לכתחילה ונוטל, הכא נמי פותח לכתחילה ונוטל בעירוב. ודחינן להא בבית שהוא מלא פירות וסתום וא"ר מאיר פותח לכתחילה ונוטל. תנא ביום טוב אמרו ולא בשבת. ופרקינן מתני' נמי ביום טוב קתני ולא בשבת. ואקשינן אי הכי הא דתני עלה ר' אליעזר אומר אם בעיר אבד עירובו עירוב כו', ואי ביום טוב שרי ליה לאיתויי מה לי בעיר ומה לי בשדה.

תוספות

אי למעלה אמאי וכו'. הוה מצי למימר משום דהטומן עירובו יש לו ד' אמות אלא דבעי לשנויי אפילו נתכוון לשבות חוץ לד' אמות מן הבור דומיא דרישא ולעיל גבי אילן לא רצה לתרץ דנתכוון לשבות חוץ לארבע אמות דרגילות הוא לשבות בעיקרו של אילן:

והאורבנין. פ"ה אורשרי"ש ואינו נראה לאותו כשהוקשה נעשה עץ גמור והוה ליה למחשב בברייתא דלעיל ולחלק בין עוזרדין לשאינן עוזרדין כדמפליג גבי קנים ונראה לי שהוא שם מין ירק:

ואמאי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר. וא"ת והא השתא ס"ד דבמגדל עץ איירי דהוי כלי מדקא משני הכא במגדל של לבנים עסקינן ועוד דסתם מגדל שבהש"ס של עץ וא"כ מאי פריך הרי מותר לשבר את הכלי וליטול מה שבתוכו כדתנן בפ' חבית (שבת דף קמו.) שובר אדם את החבית ליטול ממנה גרוגרות וטעמא כדאמר בסמוך(ב) משום דאין בנין וסתירה בכלים וי"ל דמשמע ליה במגדל גדול דשייך ביה בנין וסתירה דאי בקטן דהוי כלי מ"מ דר"מ דפליג ועוד דבכלי נמי שייך בנין וסתירה כדאמר בהבונה (שם דף קב.) האי מאן דעייל שופתא בקופינא דמרא חייב משום בונה והא דקאמר בסמוך דמר סבר כלי הוא ואין בנין בכלים כו' היינו בהנהו דאמר נוטלין אבל לא מחזירין דלא הוי בנין וסתירה גמורה או כדמוקי במסקנא במנעול קטיר במיתנא ומדמוקי לה בקטיר במיתנא משמע דווקא בהכי שרי אבל לשבר הכלי ולקלקלו אסור דשפיר שייך בנין וסתירה בכלים והא דשרי לשבר החבית הא מוקי לה בביצה פרק המביא (דף לג:) במוסתקי פירוש חתיכות המדובקות יחד ואף על גב דאליבא דרבי אליעזר דאמר קטמו להריח בו פטור אבל אסור מוקי לה במוסתקי דפריך ולית ליה לר"א שובר אדם את החבית וכו' לרבנן נמי צריך לאוקומא הכי דמודים אי הוה חייב חטאת לחצות בו שיניו דהוי אסור בקטמו להריח והא דבעי לרב ששת בפרק חבית (שבת דף קמו.) מהו למברז חביתא בבורטיא במוסתקי איירי ומיהו בירושלמי קאמר אמתני' דהכא הדא דתימא במגדל של אבן אבל במגדל של עץ נעשה כשובר את החבית ליטול ממנה גרוגרות משמע דבלא מוסתקי נמי שרי בכלי של עץ:

נוטל ממקום הפחת. פירש"י ולא מיתסר משום מוקצה דסתמא כר"ש וקשה למהר"י דאמר בריש ביצה (דף ב:) דביו"ט סתם לן תנא כרבי יהודה הא סתם לן תנא כר"ש נמי והך סתמא עדיפא דהויא בתראה ומיהו רש"י תירץ בביצה דהא דנוטל ממקום הפחת לא חשיב מוקצה הואיל ולא הוי מוקצה אלא משום פחיתא דהוי דרבנן דמוקי באוירא דליבני וכך נמי אמרינן בהמביא (שם דף לד:) טבל מוקן הוא אצל שבת שאם עבר ותקנו מתוקן משמע דלא חשיב מוקצה כיון דלא רכיב עליה איסורא דאורייתא ולמהר"י נראה לתרץ דהכן לא חשיב סתמא דלא מצי למיתני דברי ר"ש דאפשר דר"ש סובר דפותח לכתחילה כר"מ אבל ההיא דשבת (ד' קנו:) דמחתכין את הדלועין דמצי למיתני בה דברי ר"ש ולא קתני חשיב ודאי סתמא:

והאמר ר' זירא ביו"ט אמרו וכו'. והוה מצי לאוקמ' כרבי דבהני אוירא דליבני לית(ד) ליה איסורא אלא מדרבנן כדאמר בהמביא (ביצה לג:) כיון דשרגינהו אקלינהו אלא דניחא ליה לאוקומה כרבנן כרבינא דאוקי לעיל סיפא כרבנן ועי"ל דאם כן טעמא דר"א דאסר משום דסבר כרבנן ולא ניחא ליה לאוקמא פלוגתייהו כפלוגתא דרבי ורבנן:

חסורי

גמרא

פשיטא רה"י עולה עד לרקיע וכי היכי דסלקא לעיל ה"נ דנחתא לתחת ואלא דקאי ברשות הרבים דנתכוון לשבות היכא אי למעלה (א) הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר הוא אי למטה פשיטא הוא ועירובו במקום אחד לא צריכא דקאי בכרמלית ונתכוון לשבות למעלה ורבי היא דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות: **מתני'** נתנו בראש הקנה או בראש הקונדס בזמן שהוא תלוש ונעוץ אפילו גבוה ק' אמה הרי זה עירוב: **גמ'** רמי ליה רב אדא בר מתנא לרבא תלוש ונעוץ אין לא תלוש ונעוץ לא מני רבנן היא דאמרי כל דבר שהוא משום שבות גזרו עליו בין השמשות והא אמרת רישא רבי רישא רבי וסיפא רבנן א"ל כבר רמי ליה רמי בר חמא לרב חסדא ושני ליה רישא רבי וסיפא רבנן רבינא אמר כולה רבי היא וסיפא גזירה שמא יקטום: ההוא פולמוסא דאתא לנהרדעא אמר להו רב נחמן פוקו עבידו כבושי כבשי באגמא ולמחר ניזיל וניתיב עלויהו איתיביה רמי בר חמא לרב נחמן ואמרי לה רב עוקבא בר אבא לרב נחמן תלוש ונעוץ אין לא תלוש ולא נעוץ לא א"ל התם בעוזרדין ומנא תימרא דשני לן בין עוזרדין לשאין עוזרדין דתניא הקנין והאטדין והחגין מין אילן הן ואינן כלאים בכרם ותניא אידך הקנים והקידן והאורבנין מין ירק הן והן כלאים בכרם קשיא אהדדי אלא ש"מ כאן בעוזרדין כאן בשאין עוזרדין ש"מ וקידה מין ירק הוא והתנן אין מרכיבין פגם ע"ג קידה לבנה מפני שהוא ירק באילן אמר רב פפא קידה לחוד וקידה לבנה לחוד: **מתני'** נתנו במגדל ואבד המפתח הרי זה עירוב ר"א אומר אם אינו יודע שהמפתח במקומו אינו עירוב: **גמ'** ואמאי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר הוא רב ושמואל דאמרי תרוייהו הכא במגדל של לבנים עסקינן ור"מ היא דאמר פותח לכתחילה ונוטל דתנן בית שמילאהו פירות סתום ונפחת נוטל ממקום הפחת ר' מאיר אומר פותח ונוטל לכתחילה והאמר רב נחמן בר אדא אמר שמואל באוירא דליבני הכא נמי באוירא דליבני והא אמר רבי זירא ביו"ט אמרו אבל לא בשבת ה"נ בי"ט אי הכי היינו דקתני עלה ר"א אומר אם בעיר אבד עירובו עירוב ואם בשדה אבד אין עירובו עירוב ואי ביום טוב מה לי עיר מה לי שדה

חסורי

רש"י

הכי גרסינן פשיטא רשות היחיד עולה עד לרקיע וכי היכי דסלקא לעיל ה"נ נחתא לתחת. ומאי אפילו. בור עמוק עשרה רה"י היא: **בבור דקאי בכרמלית.** כגון בקעה דהיינו שדות דהוי בור רה"י ושפתו כרמלית: **מתני' קונדס.** פל"ו בלע"ז ואינם מחוברים(א). ובגמ' פריך והאמרת רישא רבי היא דאמר לא גזרו במחובר בין השמשות: **אפילו גבוה מאה אמה.** הואיל ואינו רחב ד' למטה לאו רשות היחיד הוה ואע"ג דלמעלה ד' דהא עירוב על גבי מקום ד' בעינן: **גמ' תלוש ונעוץ.** הוא דהוי עירוב אבל מחובר לא הוה עירוב משום דכי(ב) בעי למשקליה משתמש באילן: **גזירה שמא יקטום.** לפי שהקנה רך הוא איכא למיגזר שמא יקטום כי שקיל ליה אבל אילן קשה הוא ובין השמשות לשמא יעלה ויתלוש לא חיישינן אבל לקטימת קנה ודאי היא איידי דרכיכא מיקטמא ולאו שבות הוא אלא מלאכה דמיחייב משום קוצר: **פולמוסא.** חיל המלך. היה מקום דחוק לתלמידים מפני אנשי החיל: **כבושי כבשי באגמא.** לאו וכפו הקנים זה על זה הרבה כמין כסאות לישב עליהן: **לא תלוש ונעוץ לא.** אלמא קנים כאילן הן ואסור להשתמש עליהן: (ג) **עוזרדין.** שהוקשו כבר הרי הן כאילן וכי שרינן בשאינן עוזרדין בעוד הקנים רכין דהוו כירק וכירק לא הזכירו חכמים שבות: עוזרדין אטדין והיגין מיני קוצים הן: **קידן.** בושם ששמו קידה: **אורבנין.** אורשרי"ש: **קשיא.** קנים אקנים: **פגם.** רוד"א: **מתני' ואבד המפתח עירובו עירוב.** ובגמרא מפרש לה. וכגון שהמגדל ברה"י דאי הוה ביה מפתח לא הוה ביה שום איסור דהוא ועירובו ברה"י: **גמ' ואמאי.** נהי דתרוייהו ברה"י נינהו כיון דלא מצי שקיל ליה הוה ליה כשני מקומות: **של לבנים.** שנוח לסותרו וכדבעי לאוקומי באוירא דליבני סדורות זו ע"ג זו בלא טיט ביניהן דלאו סתירה היא: דר"מ במס' ביצה (לג:): **ונפחת.** מאליו אפילו ביו"ט עצמו: **נוטל ממקום הפחת.** ולא מיתסר משום מוקצה וסתמא כר"ש: **אף פותח לכתחילה.** כדמוקי לה באוירא דליבני דלאו סתירת אהל היא: **אם בעיר אבד.** המפתח: **עירובו עירוב.** דאי משכח ליה מצי מייתי ליה דרך חצירות וגגות וקרפיפות שכולן רשות אחת הן כר"ש: **ואם בשדה אין עירובו עירוב.** דאי נמי משכח ליה לא מצי לאיתויי ליה. וג' מחלוקות בדבר לת"ק בין בעיר בין בשדה עירובו עירוב דמצי סתר ליה ולר' אליעזר דמתני' בין בעיר בין בשדה אין עירובו עירוב דמיסתר לא מצי סתר ולית ליה דר"מ ואיתויי נמי לא מצי אי הוה משכח ליה דלית ליה דר"ש דגגות וקרפיפות רשות אחת הן(ה) ור' אליעזר דברייתא סבר לה כרבי שמעון אי נמי ר' אליעזר דמתניתין לא איירי אלא בשדה והוא ניהו רבי אליעזר דברייתא:

אבל

מסורת הש"ס

א) [לעיל לג: וש"נ], ב) [שם וש"נ], ג) [לעיל לג:], ד) תוספתא פ"ג דכלאים ה"ג, ה) כלאים פ"א מ"ה ע"ש, ו) [גירסת ירושלמי ורי"ף ורא"ש ונעל בפניו ולהכן], ז) ביצה לג., ח) [שם ע"ש], ט) [גירסת הערוך אוירא ופירש לבנים סדורים אחד ע"ג חבירו ואין בטיט וכל דבר שסדור זה אצל זה או זה ע"ג זה קורין לו כך בלשון פרסי], י) [ביצה שם], כ) [תוספתא פ"ג ושם איתא רבי אלעזר], ל) בס"א נוסף: אלא תלושין ונעוצין בארץ, מ) [לקמן סט.], נ) [דף לה.].

הגהות הב"ח

(א) גמ' אי למעלה אמאי הוא במקום אחד: (ב) רש"י ד"ה תלוש וכו' משום דכי שקיל ליה משתמש: (ג) ד"ה עוזרדין שהוקשו וכו' שבות הס"ד ואח"כ מ"ה אטדין והיגין עוזרדין נמחק: (ד) תוס' ד"ה והאמר וכו' דליבני לית ביה איסורא:

גליון הש"ס

גמ' ותניא אידך הקנים והקידן. עי' בר"ש פ"ה מ"ח דכלאים:

לעזי רש"י

פלי"ו [פ"לן]. יתד, כלונס.
אורשרי"ש [אושיירי"ש]. ערבות.
רודי"א. פיגם (צמח).

מוסף רש"י

רשות היחיד עולה עד לרקיע. כל אויר שכנגד רה"י, בין אויר אצר בין אויר עומד ברה"י גבוה י' ורחב ד', כנגדו עד לרקיע שם רשות היחיד עליו (שבת ז.). **כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות.** לשבות שגזרו חכמים לאיסורי שבת לא גזרו עליו אלא בשבת ודאי ולא בין השמשות (שבת לד:), גזרו עליו בין השמשות. בכשבת עצמה (לעיל לב:). **ונפחת.** מאליו, נוטל ממקום הפחת. ולא אמרינן מוקצין מחמת איסור הן, דאין יכול לפתוח ביו"ט, כדמוקמינן ליה באוירא דליבני, כדאמר גבי טבל (עי' ביצה לד:) שהוא מוכן אצל שבת שאם עבר ותקנו מתוקן (ביצה לא.). **באוירא דליבני.** סדור של אבנים בלא טיט (שם).